

2. Кікоть В. Я. *Юридична педагогіка : підручник [Електронний ресурс] / В. Я. Кікоть, А. М. Столяренко. – Режим доступу: <http://ibib.ltd.ua/yuridicheskaya-pedagogika.html>.*

3. Бесчастний В. М. *Система підготовки працівників міліції (поліції) в зарубіжних країнах / В. М. Бесчастний // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2011. – № 1. – С. 73–80.*

4. Лошицький М. В. *Використання зарубіжного досвіду як умова вдосконалення адміністративно-правового забезпечення професійної підготовки працівників міліції (поліції) / М. В. Лошицький // Юридична наука. – 2015. – № 2. – С. 34–42.*

5. Біленчук П. *Нове Законодавство України про Національну поліцію і поліцейську діяльність. Яким йому бути? [Електронний ресурс] / П. Біленчук, А. Ярмолюк // Історико-правовий часопис. – 2015. – № 2 (6). – Режим доступу: http://historylaw.eenu.edu.ua/publ/2015_92_2_6/rozdil_4_kriminalne_ta_kriminalno_vikonache_pravo_kriminologija_kriminalnij_proces/p_bilenchuk_a_jarmoljuk_nove_zakonodavstvo_ukrajini_pro_nacionalnu_policiju_i_policejsku_dijalnist_jakim_jomu_buti/35-1-0-179*

Одержано 01.05.2016

УДК 159.9:351.74(477)

О. О. Євдокімова,

*доктор психологічних наук,
професор кафедри психології та соціології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ;*

Я. С. Посохова,

*аспірантка кафедри психології та соціології факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ,
тренер-викладач з читання курсів лекцій та проведення тренінгових занять
для спеціального курсу підготовки працівників підрозділів патрульної
служби*

ПАТРУЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ: СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

*Розглянуто психологічні аспекти професійного становлення працівників
патрульної служби, а саме особливості формування професійної
ідентичності фахівців.*

Ключові слова: професійне становлення, професійна ідентичність.

Актуальність. Інтерес до проблеми формування професійної ідентичності фахівця в сучасній психологічній науці неухильно зростає і набуває особливої актуальності, оскільки сучасні соціально-економічні умови, що стрімко змінюються, диктують нові вимоги до рівня професійної підготовки фахівців. Система правоохоронних органів України, яка зазнала

за останній час серйозних перетворень, надала психологам практично унікальну можливість спостерігати «on-line» процеси становлення таких феноменів як професійна свідомість, професійна ідентичність, професійна компетентність у людей, значна частина яких до недавнього часу жодного відношення до правоохоронної системи не мала.

Серед нових патрульних поліцейських – люди різних професій: колишні будівельники, підприємці, юристи, архітектори, ветеринари, теологи і власники ступеня MBA, що пройшли протягом двох з половиною місяців спеціальну підготовку. Всі їх об'єднує прагнення боротися з корупцією і знайти себе в іншій професійній діяльності. І всі вони знаходяться в процесі професійного становлення. Причому для більшості з них мова йде про вторинну (а для деяких і більше) професіоналізацію, і, відповідно, про ускладнення процесів формування нової професійної ідентичності.

Метою нашої роботи стало визначення психологічних особливостей становлення професійної ідентичності працівників-початківців патрульної поліції України. Для досягнення вказаної мети необхідно мати уявлення про: професійну ідентичність як психологічний феномен; психологічні особливості досліджуваного контингенту; структуру їх мотиваційних чинників; особливості проходження ними етапу професійної підготовки (що для майбутніх патрульних в ході підготовки є найважчим, як вони оцінюють якість власної фізичної і теоретичної підготовки; якою мірою вони є задоволеними наданими освітніми послугами тощо).

Щодо сучасних досліджень ідентичності, то однією з основних проблем тут є різноспрямованість у вивченні соціального і особистісного аспектів. Цілісні дослідження соціальної та особистісної ідентичності нечисленні (Г. Я.Міненков, Е. Т. Соколова, Л. М. Дробижева, В. А. Ядов, S. Hitlin, J. Deschamps, T. Devos, R. Jenkins, H. Tajfel і інші).

У сучасній літературі найбільш визнаною теорією соціальної ідентичності є теорія Генрі Теджфела [3], в якій відображені загальнопсихологічні, соціально-психологічні та когнітивістські напрямки вивчення даного феномена. Провідною ідеєю теорії Теджфела є висновок автора про те, що при реальній взаємодії з іншими групами ідентичність може виявлятися в межах чотирьох континуумів: когнітивного, поведінкового, аттит'юдів, переконань. Генрі Теджфел вказує, що з одного боку мова йде про локалізацію форм міжособистісної взаємодії, тобто відбувається актуалізація особистісної ідентичності, а з іншого боку – відбувається взаємодія людей як представників певних спільнот, відповідно відбувається актуалізація соціальної ідентичності [3]. Таким чином, в різних ситуаціях одна і та ж людина може вести себе або як особистість, або як член групи. Відповідно до теорії соціальної ідентичності Н. Tajfel, через групове членство людина реалізує базальну потребу у власному визнанні і самоповазі [3].

Е. Еріксон зазначав, що встановлення власної ідентичності в професійній діяльності є найважливішим завданням [2].

Особистісну ідентичність слід розуміти, як самовизначення в термінах фізичних, інтелектуальних і моральних рис індивіда; під соціальною

ідентичністю – самовизначення в термінах віднесення себе до певної соціальної групи. Наявність позитивної ідентичності сприяє сприйняттю навколишнього світу як більш стабільного, надійного, справедливого, збалансованого. Навпаки, втрата позитивної ідентичності дезорганізує внутрішній світ людини. Виникає дисгармонія образу свого «Я» і образу навколишнього світу, що перешкоджає адекватній поведінці в цьому світі. Особливо масовий характер дані процеси набувають в умовах радикальної соціальної трансформації. Відповіддю людської психіки на різкі зміни в соціальному світі є криза ідентичності [1].

Професійна ідентичність виступає у дослідженнях соціально-психологічним феноменом, видом соціальної ідентичності. Його основу складає професійне самовизначення людини в соціальній групі (Н. Л. Іванова, О. М. Конєва). Професійна ідентичність є системним, багатовимірним, інтегративним і самостійним психічним явищем, і розуміється як психологічна значимість для особистості тотожності з референтною групою, своєрідна ментальність (Л. Б. Шнейдер), функціональне і екзистенційне сполучення людини і професії (Т. В. Міщенко, Ю. П. Поваренков). Вчені підкреслюють, що становлення власної ідентичності в професійній діяльності є істотним чинником у функціонуванні людини.

Усвідомлення власної професійної ідентичності є запорукою ефективної діяльності і гармонійності особистості фахівця. Кожна людина прагне ідентифікувати себе з певною професією, це дозволяє їй уникнути психологічного дискомфорту і деструкції особистості. Не є виключенням і професія поліцейського.

В нашому емпіричному дослідженні взяли участь слухачі і випускники курсів первинної професійної підготовки патрульної поліції України в кількості 270 осіб. У ході дослідження були використані авторські анкети, а також опитувальник «Визначення рівня особистісної та соціальної ідентичності» А. О. Урбановича, який складається з 96 питань і 8 шкал. Аналіз особистісної та соціальної ідентичності було здійснено за такими позиціями: служба, матеріальне становище, внутрішній світ, здоров'я, сім'я, стосунки з оточуючими, майбутнє, я і суспільство, в якому живу. Нижче наводиться скорочений аналіз.

За шкалою «Служба» більше третини випробуваних (39 %) можуть бути віднесені до високого рівня, (45 %) до середнього рівня, тобто вони мають чітке уявлення про суть, цілі та перспективи своєї роботи. Вони переконані, що служба може допомогти їм у досягненні своїх життєвих цілей. Мають бажання служити в сфері правоохоронної діяльності через 5–10 років. Досліджувані є достатньо вмотивованими, врівноваженими; на їхню думку, робота патрульними поліцейськими цілком задовольняє і відповідає їх матеріальним запитам і духовним інтересам. 16 % випробовуваних за даною шкалою характеризуються низьким рівнем показника, який може свідчити про те, що ідентифікація себе, як правоохоронця, знаходиться ще на стадії формування і інтеріоризації.

За шкалою «Моє матеріальне становище» було виявлено, що значна кількість (34 % випробовуваних високого рівня) і (40 % респондентів середнього рівня) мають чітке уявлення про свій нинішній матеріальний стан та здатні дотримуватися рамок свого бюджету. Можна сказати, що у 74 % патрульних поліцейських потреби і можливості особистості є оптимізованими і врівноваженими. Досліджувані є максимально цілеспрямованими, активними і наполегливими в поліпшенні свого матеріального становища, за рахунок виконання на високому рівні своїх професійних обов'язків. Низький рівень за шкалою «Моє матеріальне становище» показали 26% досліджуваних, які незадоволені своїм матеріальним становищем і сподіваються на допомогу близьких і рідних в поліпшенні свого матеріального становища, мають наміри брати в борг.

Результати за шкалою «Я і суспільство, в якому живу»: більше половини випробовуваних (52 %) мають середній рівень даного показника, 22 % досліджуваних демонструють високий рівень. Тобто більшість патрульних поліцейських задоволені своїм соціальним статусом у суспільстві. Вони вважають, що їхня професія важлива в сучасному суспільстві. Поліцейські переконані в тому, що сьогодні їм живеться краще, ніж 10 років тому. Схильні поділяти цінності, на яких базується сучасне суспільство. За цією шкалою 26 % респондентів характеризуються низьким рівнем показника, тобто не повністю задоволені навколишньою соціальною дійсністю, тому вони прагнуть змінити суспільство на краще. Слухачі з низьким рівнем досліджуваного показника не до кінця впевнені, що знайшли своє місце в суспільстві.

Результати дослідження психологічної задоволеності процесом професійної підготовки відображені у таблиці 1.

Таблиця 1

Психологічна задоволеність процесом професійної підготовки

№	Питання	Сповна за- доволеній	Скоріше задо- волений, ніж незадоволений	Мені байдуже	Цілком незадо- волений	Не можу сказати
1	Чи задоволені Ви процесом підготовки до професійної діяльності?	43.3 %	56.7 %	—	—	—
2	Чи задоволені Ви власною фізичною підготовкою?	40 %	53.4 %	—	3.3 %	3.3 %
3	Чи задовольня- ла Вас якість викладання	56.7 %	43.3 %	—	—	—

На питання «Якщо б Ви мали можливість заново вступати до поліції зараз, чи зробили б ви це знов?» 90 % опитуваних дало відповідь «так», 10% відповіли «не знаю». Відповіді «ні» не було отримано.

Таким чином, вивчення процесів формування професійної ідентичності патрульних поліцейських знаходиться на початковому етапі, як, власне, і самі процеси становлення поліції в Україні. З психологічної точки зору це вивчення є актуальним як для фундаментальної, так і для практичної психології, бо дозволить надати відповіді на питання про можливість чи неможливість оптимізації процесів професійного становлення в умовах скорочення термінів підготовки та зростання ролі чинника матеріальної вмотивованості; про зміни у якості підготовки фахівців правоохоронної галузі, у тому числі й щодо формування їх професійної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Урбанович А. А. Психология кризисов социальной идентичности личности / А. А.Урбанович. – Минск : Акад. МВД РБ, 2005. – 227 с.*
2. *Erikson E. Identity: Youth and Crisis / E. Erikson. – М. : Flinta, 2006. – 342 p.*
3. *Tajfel H. Social identity and intergroup behaviour / H. Tajfel // Social Science Information. – 1974. – Vol. 13. – Pp. 65–93.*

Одержано 09.05.2016

УДК [351.74:37.037](477)

А. В. Забора,

*кандидат наук по физическому воспитанию и спорту,
доцент кафедры специальной физической подготовки
Харьковского национального университета внутренних дел;*

С. Н. Сагайдак,

*старший преподаватель кафедры специальной физической подготовки
Харьковского национального университета внутренних дел*

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СОТРУДНИКОВ ПОЛИЦИИ СРЕДСТВАМИ СПЕЦИАЛЬНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ

Отражена разработка и внедрение в практику профессиональной подготовки будущих сотрудников полиции методики повышения психологической и специальной физической готовности к выполнению профессиональных заданий.

Ключевые слова: *физическая подготовленность, психологическая подготовка, стресс, физическое воздействие, меры принуждения.*

В современных условиях профессиональная деятельность сотрудников